

Suttogások könyve (részlet)

A könyveket kezdetben tapogatva és szagolgatva értettem meg. Nem én voltam az egyetlen. A lapok között néha feltűnt egy apró, piros férgecske is. „Ne öld meg – mondta nagyapám –, ő a könyvskorpió. Minden világnak vannak saját élőlényei. A könyv is egy világ. Azért vannak élőlények, hogy elfogyasszák a világ hibáit és bűneit. Ez a skorpió is így cselekszik: kijavítja a könyvek hibáit.” Sokáig nem is hittem amit mondott. De most én vagyok a mesélő, amolyan írnok, aki a régi hibákat szeretné kijavítani. Ezek szerint könyvskorpió vagyok.

És ott volt a másik illat, ami a Kelet fűszerei közé emelte gyermekkoromat: a kávé aromája. Ezt a mesterséget szülőföldjükről, Anatóliából hozták magukkal nagyszüleim. Természetes könnyedséggel készítették a kávé, ahogy a mesterember is tudja az íz után, mikor lehet gyúrni az agyagot. Nagy odafigyeléssel főzték meg és lenézték azokat, akik a részletek ismerete nélkül isszák a kávé.

Legelőször is, a nagyszüleim nem vásároltak pörkölt vagy – ne adj' isten! – őrölt kávé. Volt egy a sok pörköléstől teljesen megfeketedett rézedényünk. A fedelének olyan sajátos, hajtókarral ellátott szerkezete volt, hogy a kávészemek a lehető legegyszerűsebben pörkölődtek alatta. A lassú tűzön zajló művelet körülbelül egy órát vett igénybe. Mi, gyerekek, csak pörkölt szemeket kaptunk. Úgy szopogattuk, mint a cukorkát, és ha az íz elillant, szétrágtuk és lenyeltük őket.

A darálás következett. A sznob gyűjteményekben még ma is látni ilyen csúcsos tetejű, aranyozott, arabeszekkel díszített kávéfőzőket, amelyeket odaraknak más, már hasznavehetetlen tárgyak mellé, mint a szamovárt vagy a szenes vasalót. Gyermekkoromban a kávédaráló családtagnak számított. Sokáig tartott a darálás. Az öregek az udvarban gyűltek össze. A kovácsoltvas támlájú padokra puha párnákat rakott nagyanyám. Felváltva daráltak, úgy, hogy gondolatban mindegyikük elszámolt százig. Aki darált, nem beszélgetett, nehogy elvétsse a számolást. Ha mégis megszólalt, azt jelentette, hogy komoly dologról van szó. Mintha most is látnám őket az udvaron, a barackfa alatt: nagyapám, Garabet Vosganian, azzal a valóság felett járó tekintetével, a sógora, a nyugtalanabb és kötözködőbb Sahag Şeitanian, Anton Merizan, a csizmadia, aki mindig elmesélte, miként szöktette meg a feleségét, Zaruhit, a szüleitől, Panciuból. A Focşani-ig lovon megtett húsz kilométeres utat az elbeszélő negyven év távalatából, már az Egyiptomból való kijövetelhez illő dicsfénnel övezte. A történet egyre színesebbé vált, mert Zaruhi, aki olyan süket volt mint a föld, nem tudott ellentmondani neki.

Aztán ott volt a másik csizmadia, Krikor Minasian, a Főutcáról, aki Anton Merzian komoly ellenfele volt. Ott volt Ohanes Krikorian és Arşag, a vörös, az örmény templom harangozója, aki madarakra vadászott. És ott voltak körülöttük a kövérkés nők, odicolon illatúan és ölbe tett kézzel. Arşaluis, a nagyanyám, a húga Armenuhi, aztán Parantem, Zaruhi és Satenig.

A darálás körülbelül ezerötszáz fordulatot jelentett. A daráló felmelegedett. Amíg már nem tudod fogni, mondta nagyapám. Amíg a kávé nem lesz olyan mint a homok, tette hozzá, de csak akkor ha nem volt ott Sahag Şeitania, aki nem szerette a homokot. Néha én is átvehettem a darálót, forgathattam a hajtókart. A fém felforrósodott és a kapcsoknál átszüremlett a kávé illata. Nagyapám olykor-olykor a tenyerébe szórt egy keveset, ízlelgette, úgy ahogy a detektívek szokták szagolgatni a nagyobb adag kábítószer-fogást. Nagyapám gyakorta kért még egy-egy kört, és az öregek engedelmeskedtek, hogy a jó illatú por minél finomabb legyen.

A kávéfőzés következett. A csonka kúp alakú ibriknek szűk nyaka volt. „Így sűrűsödik össze, ettől sípol a gőz – mondta nagyapám –. Minél inkább sűrűsödnek, annál jobb ízű lesz a főzet.” Olykor-olykor az ibrik tartalmát meg is keverték. Volt valami sajátos ebben is: az ibriket addig tartották a tűzön, amíg a folyadék már-már forni kezdett. Akkor a habját leszedték és az egyik csészébe rakták. Aztán az ibrik visszakerült a tűzre. Mindezt addig, amíg a kávé annyiszor forrt fel, ahány csészét előkészítettek. Szerettem kávéfőzés közben ott ülni nagyapám mellett. Bölcs volt és ügyeskezű. A legmeglepőbb dolgokat mindig ilyenkor mondta nekem. „Kávékészítés közben – mondta – elmondhatsz bármit, ami csak az eszedbe jut. Minden megbocsáttatik. Akik a kávé körül gyűlnek össze nem veszekedhetnek. Később már az ő dolguk.” Szabadságának pillanatai voltak ezek. Olyankor az én öreg angyalomra emlékeztetett.

Most pedig a csészékről. Mint annyi más, elfelejtődött ez is, a kávéivás hagyománya. Manapság már különféle csészékből isszák, néha nagy vizeskannákból is. Neszkávét isznak, amiben nincs zacc, hogy habról ne is beszéljünk. „A hab – magyarázta kiskanálával ízlelgetve nagyapám – a kávé címere.” Ma már nem puhák a társalgásra váró, körbe rakott székek. Az emberek kora reggel, minden társalgásra való hajlandóság nélkül, álmatagon isszák kávéjukat. Sokaknak a kávé csak ürügy arra, hogy cigarettázzanak.

A kávéscsészék kicsik voltak, szépen színezettek, hasonló tányér is tartozott hozzájuk. Az ibriket törökösen gezvénék nevezték, a csészét findzsának. A teljes felszerelés török neveket viselt, és néha még a kávé helyett is, törökösen khaifét mondtak. Valószínű, hogy nagyszüleim, akik annak idején, ugyanazt látták az öregektől a Boszporusz vagy az Eufrátesz partján, összekeverték az emlékeket és a szavakat.

Gyermekkoromban az öregek délután hat óra tájt itták meg a kávéjukat. Az elkészítés ceremóniája békés vizekre vezette a beszélgetést. A csészéknek a párnák között szorítottak helyet. Minden sietség nélkül, hangosan kortyolgatva és elégedett csettintések közepette itták a kávéját. Ez volt az a pillanat, amikor a vándorlások, a véres emlékek és a múltó idő ellenére, a világ változatlanul és békésnek tűnt, a megbékélt lelkekkel együtt.

Nagyapám elővette a hegedűt és addig játszott, amíg a csészék alján különféle kanyargós utakká száradt a zacc. Nagyanyám nem jósolt a zaccból, mert nagyapám szerint úgyis megtörténik, ami már írva van. A gondok pedig úgy vannak a világban, mint a fűvek és az esők. Ha megpróbálsz elkerülni a megjövedő bajokat, azok úgyis megtörténnek, csak éppen mások vállait nehezítik el. Ha már annyi mindent el kell viselni úgyis, minek növelnéd még eggyel bűneid számát?

Karácsonyi Zsolt fordítása